

แนวความคิดทางด้าน ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

เมื่อกล่าวถึงวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สิ่งแรกที่เราควรจะกล่าวถึงคือปัญหาข้อถกเถียงที่ว่าวิชานี้เป็นส่วนหนึ่งของวิชารัฐศาสตร์หรือว่าเป็นแขนงวิชาอันหนึ่ง (a discipline) ฝ่ายที่เห็นว่าวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นแขนงวิชาอันหนึ่ง เนื่องจากว่าเป็นวิชาที่รวมเอาความรู้จากสังคมศาสตร์สาขาอื่น ๆ หลายสาขา เช่น ก.ม. ระหว่างประเทศ ประวัติศาสตร์การทูต วิชาทหาร วิชาองค์การระหว่างประเทศ การค้าระหว่างประเทศ วิชาเศรษฐกิจ และจิตวิทยา เป็นต้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเมืองของโลก วิชานี้มีลักษณะเป็น synthetic discipline หรือว่าเป็นวิชาสังคมศาสตร์โลก (social cosmology)^๒ เนื่องจากศึกษาถึงโครงสร้างของสังคมนานาชาติ นอกจากนี้ยังมีวิธีการวิเคราะห์ศึกษาเหตุการณ์ของโลกที่มีลักษณะเป็นลักษณะเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากวิชารัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์อื่น ๆ อีกฝ่ายหนึ่งแย้งว่าวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ไม่อาจจะเรียกได้ว่าเป็นแขนงวิชา เนื่องจากขาดหลักการศึกษาที่เป็นบรรทัดฐานที่ยอมรับกันอยู่ในสาขาวิชาสังคมศาสตร์อื่น ๆ^๓ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแม้ว่าจะเป็นวิชาแต่ไม่อาจนับได้ว่าเป็นแขนงวิชาเอกเทศอันหนึ่ง การที่จะเป็นแขนงวิชาได้นั้น Kaplan ได้เสนอว่าจะต้องประกอบด้วยความชำนาญและวิธีการวิเคราะห์ต่าง ๆ ชุดหนึ่ง มีเนื้อหาทฤษฎีและข้อสมมุติฐานและมีเนื้อหาวิชาอันเกี่ยวกับการกระทำ (action) และปฏิกิริยาโต้ตอบ (reaction) ต่อการกระทำข้ามพรมแดนระหว่างชาติต่าง ๆ^๔ การกระทำและปฏิกิริยาโต้ตอบต่อการกระทำข้ามพรมแดนนี้เองที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาอื่น ๆ อย่างเช่นการค้าระหว่างประเทศเกี่ยวข้องกับวิชาเศรษฐศาสตร์ ความตึงเครียดระหว่างประเทศอาจเกี่ยวข้องกับวิชาจิตวิทยา เป็นต้น ดังนั้น วิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจึงเป็นส่วนหนึ่งของวิชารัฐศาสตร์

๑. ฤ Quiney Wright, *The Study of International Relations* (N.Y.: Applenton Century-Crofts, Inc., 1955), pp. 23-24.
๒. C.A. Manning, "The Proper Study and the U.G.O.," *International Relations* II, 1 (1960), p. 25.
๓. Morton A. Kaplan, "Is International Relations a Discipline?" *The Journal of Politics*, XXIII, 3 (1961), p. 463
๔. *Ibid.*, p. 464

ศาสตราจารย์ George F. Kennan ก็มี
ความเห็นว่วิชานี้เป็นส่วนหนึ่งของวิชารัฐศาสตร์
เนื่องจากวิชาการเมืองระหว่างประเทศเป็นเรื่อง
เกี่ยวกับพฤติกรรมของรัฐบาลต่าง ๆ ซึ่งหมายถึง
กิจกรรมของกลุ่มผู้นำประเทศที่อยู่ในสภาพแวดล้อม
ทางการเมืองนั้นเอง และสิ่งที่เป็นหลักใน
พฤติกรรมทางการเมืองก็คืออำนาจ^๔

ผู้บุกเบิกวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
ที่สำคัญอีกคนหนึ่งคือ ศาสตราจารย์ Stanley
Hoffmann ก็มีความเห็นว่ตราบเท่าที่วิชาความ
สัมพันธ์ระหว่างประเทศยังไม่สามารถจะพัฒนา
ทฤษฎีขึ้นมาได้ก็ยังคงเป็นส่วนหนึ่งของวิชารัฐ-
ศาสตร์ เนื่องจากว่านักวิชาการจะศึกษาได้ก็ต่อ
เมื่อมีความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีหรือโครงสร้างบาง
อย่างอยู่ในใจแล้ว อย่างไรก็ตาม เขาก็เห็นว่า
วิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแตกต่างไปจาก
วิชาสังคมศาสตร์อื่น ๆ โดยเนื้อหาที่ว่าเป็นการ
ศึกษาถึงเรื่องการแข่งขันระหว่างรัฐชาติอิสระ
ต่าง ๆ ที่มีกฎเกณฑ์แตกต่างไปจากการเมือง
ภายใน โดยทั่วไปวิชาความสัมพันธ์ระหว่าง
ประเทศศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยและการกระทำ
ต่าง ๆ ที่กระทบกระเทือนต่อนโยบายภายนอก
และอำนาจของรัฐต่าง ๆ ที่แบ่งแยกเป็นอิสระใน

โลกนี้^๖ รัฐบาลต่าง ๆ นี้เป็นตัวแสดง (actor)
ที่สำคัญในเวทีการเมืองระหว่างประเทศซึ่งจะเข้า
ใจได้เฉพาะภายในโครงสร้างการเมืองระหว่าง
ประเทศเท่านั้น

วิวัฒนาการของการศึกษา วิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

สิ่งสำคัญที่กระตุ้นให้นักวิชาการศึกษาวิชา
ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและการเมือง
ระหว่างประเทศก็คือปัญหาของสงครามและความ
ขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นซ้ำๆ
ซากๆ ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติด้วยสาเหตุ
ต่างๆ กัน สงครามโลกครั้งที่หนึ่งและครั้งที่สอง
ได้ทำลายชีวิตมนุษย์และทรัพย์สินต่าง ๆ ไปมาก
มาย แม้ในโลกปัจจุบันสงครามเล็ก ๆ ที่มีขอบ
เขตจำกัดก็ยังคงมีอยู่ทั่วไปในขณะที่การพัฒนา
อาวุธนิวเคลียร์ก็เจริญก้าวหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง
และจำนวนประเทศที่มีไว้ครอบครองก็เพิ่มขึ้น
และอีกหลาย ๆ ประเทศมีความสามารถที่จะสร้าง
ขึ้นมาได้ภายในระยะเวลาอันสั้นถ้าต้องการ ดัง
นั้น ความพยายามศึกษาค้นคว้าและอธิบาย
สาเหตุของสงครามและความขัดแย้งจึงมีความ
สำคัญต่อมนุษย์ในปัจจุบันและอนาคต

๔. George F. Kennan, "Training for Statemanship" *The Princeton Alumni Weekly*, March 6, 1953, p. 10, cited in Peter A. Toma, "How Autonomous Is International Relations?" p. 6, in Peter A. Toma & Andrew Gyorgy (eds), *Basic Issues In International Relations* (Boston: Allyn and Bacon, Inc., 1967).
๖. Stanley Hoffmann, (ed), *Contemporary Theory in International Relations* (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, Inc., 1960), p. 6.

ในปัจจุบัน วิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีการศึกษาเพื่อมุ่งเข้าใจเรื่องปรากฏการณ์ของความขัดแย้ง (conflict) และการรวมตัวกัน (integration) เพื่อมุ่งเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการเมืองระหว่างประเทศ (ทั้งแบบ bipolar และแบบ multipolar) กับกระบวนการของนโยบายต่างประเทศ เพื่อมุ่งวิเคราะห์ผลสะท้อนของการเมืองและโครงสร้างทางการเมืองภายในประเทศต่อนโยบายต่างประเทศเพื่อหาจุดเชื่อมต่อ (linkages) ระหว่างการเมืองภายนอกกับการเมืองภายใน เพื่อศึกษากระบวนการตัดสินใจ และกระบวนการองค์การการเมืองที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมของนโยบายต่างประเทศ

เมื่อก่อนนี้นักวิชาการมักจะศึกษาถึงเรื่องกฎหมายระหว่างประเทศ ภาวะการณ์ของอำนาจรัฐ และอธิปไตยการบริหารอำนาจ (management of power) และการพัฒนาการขององค์การระหว่างประเทศ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแบบศาสตร์อย่างปัจจุบันเริ่มพัฒนาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ เพื่อมุ่งศึกษาถึงสาเหตุของความขัดแย้งและเพื่อมุ่งสร้างโลกที่มีสันติภาพมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการศึกษาระยะนี้ส่วนใหญ่ยังเป็นการศึกษาวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ทางการเมืองที่ไม่ค่อยจะแตกต่างจากการศึกษาประวัติศาสตร์ โดยนักประวัติศาสตร์ การศึกษากฎหมาย

ระหว่างประเทศก็คล้ายกับการศึกษากฎหมายของนักกฎหมาย และการศึกษาเรื่ององค์การระหว่างประเทศก็มุ่งเน้นหนักถึงองค์การสันนิบาตชาติ และหน่วยงานแขนงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ความพยายามที่จะวิเคราะห์หาข้อสรุปอธิบายพฤติกรรมทางการเมืองระหว่างประเทศและการสร้างทฤษฎีมีน้อย ทั้งนี้เนื่องจากนักวิชาการในระยะนี้มีการศึกษาอยู่บนพื้นฐานของหลักเกณฑ์และค่านิยม normative or value theory) แบบอุดมคติ พวกนักทฤษฎีอุดมคติ (Utopian theorist) เหล่านี้เห็นว่า การยึดมั่นอยู่ในระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ของกฎหมายระหว่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศและหลักแห่งสันติภาพร่วมกันนั้นเป็นคุณธรรมที่สูงกว่าและเป็นทางเลือกที่ดีกว่าการใช้หลักของดุลย์แห่งอำนาจ (balance of power) และหลักแห่งอธิปไตยของชาติและการลดกำลังอาวุธ พวกนักอุดมคติเหล่านี้ประนามพฤติกรรมระหว่างชาติที่ยึดหลักของผลประโยชน์ของชาติ หลักการเมืองเพื่ออำนาจ และหลักดุลยภาพแห่งอำนาจ พวกเขาเห็นว่ารัฐชาติก็เหมือนบุคคล ควรจะมีศีลธรรมและจริยธรรมยึดมั่นถือปฏิบัติโดยมีกฎเกณฑ์ของกฎหมายระหว่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศเป็นบรรทัดฐาน ดังนั้น รัฐจึงมีทั้งรัฐดีและรัฐเลว กล่าวคือถ้ารัฐใดมิได้ปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศ

แล้วย่อมแล้ว^๗ ทฤษฎีการเมืองระหว่างประเทศของนักทฤษฎีอุดมคตินี้เชื่อมความนิยมลงด้วยเหตุการณ์ทางการเมืองหลังปี ค.ศ. ๑๙๓๐ กล่าวคือเมื่อจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นรุกรานจูเรียของจีนใน ค.ศ. ๑๙๓๑ อิตาลีบุกเอธิโอเปียใน ค.ศ. ๑๙๓๕ ฮิตเลอร์เริ่มสะสมกำลังทหารใน ค.ศ. ๑๙๓๖ ซึ่งขัดต่อสนธิสัญญาแวร์ซาย และในปีค.ศ. ๑๙๓๙ ฮิตเลอร์ก็ผนวกเชคโกสโลวาเกียและบุกประเทศโปแลนด์จนเกิดสงครามโลกครั้งที่สองขึ้น ซึ่งชี้ถึงความล้มเหลวของทฤษฎีที่ยึดถือหลักค่านิยมต่าง ๆ (normative theories) ในขณะนั้น

การที่นักวิชาการในขณะนั้นมุ่งวิเคราะห์แต่เพียงว่าชาติต่างๆ ควรจะประพฤติและมีคุณธรรมอย่างไร ทำให้ละเลยถึงสิ่งที่สำคัญคือการวิเคราะห์ปัญหาว่าทำไมชาติต่าง ๆ ถึงได้ประพฤติปฏิบัติไปเช่นนั้น ๆ

แต่อย่างไรก็ตาม มีนักวิชาการบางท่านที่มีได้ถูกรอบด้วยอิทธิพลของนักทฤษฎีอุดมคติต่อการเสริมสร้างทฤษฎีการเมืองระหว่างประเทศที่ควรจะต้องถึงคือนักคณิตศาสตร์ชาวอังกฤษชื่อ **Lewis F. Richardson** ได้ใช้วิชาสถิติและ

คณิตศาสตร์เข้าช่วยในการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการแข่งขันสะสมอาวุธกับสงคราม^๘ **Quincy Wright** ได้ผลิตผลอันล้ำค่าโดยการศึกษาเปรียบเทียบสงครามต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยโบราณกาลมาจนปัจจุบันเพื่อค้นคว้าหาสาเหตุของสงครามและความขัดแย้ง^๙ และอีกคนหนึ่งที่สำคัญคือ **Harold Lasswell** ผู้บุกเบิกการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ของการเมืองระหว่างประเทศกับจิตวิทยาโดยเน้นถึงภาพความคิดหรือจินตนาการ (image) สัญลักษณ์ (symbols) และแนวความรู้สึนึกคิดหรืออำนาจการสำเหนียก (perceptions)^{๑๐} การศึกษาถึงเรื่องปัญหาความขัดแย้งในระยะนี้ได้ปูพื้นฐานมาสู่การศึกษาเรื่องความขัดแย้งในปัจจุบัน

ความขัดแย้งระหว่างทฤษฎีอุดมคตินิยมกับทฤษฎีอรรถนิยม

ทฤษฎีที่ต่อต้านทฤษฎีหลักคุณค่านิยมหรือทฤษฎีอุดมคตินิยมคือทฤษฎีของพวก “สัจนิยม” (realist theory) ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองที่มุ่งพัฒนาหาทฤษฎีขึ้นมาเพื่อ

๗. ภายละเอียดเพิ่มเติมใน C.H. Carr, *The Twenty Year's Crises* (London: Macmillan and Co. Ltd. 1939), Chapter 9: Reinhold Niebuhr, *Moral Man and Immoral Society* (London: Scribner's, 1941); Arnold Wolfers, "Statesmanship and Moral Choice" *World Politics* Vol. I No. 2 (January 1949) pp. 175-95; Peray Corbett, *Morals Law and Power in International Relations* (Los Angeles: J.R. Haynes and D. Haynes Foundation, 1956)

๘. Lewis F. Richardson, *Arms and Insecurity* (Pittsburgh; Boxwood, 1960) and *Statistics of Deadly Quarrels* (Chicago: Quadrangle Books, 1960)

๙. Quincy Wright, *A Study of War* (Chicago: U. of Chicago Press, 1942)

๑๐. Harold Lasswell, *World Politics and Personal Insecurity* (New York: The Free Press, 1965)

ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยอธิบายพฤติกรรมทางการเมืองระหว่างประเทศและเสนอแนะแนวทางปฏิบัติแก่ผู้ดำเนินนโยบายด้วย **Hans Morgenthau**^{๑๑} เป็นนักทฤษฎีอรรถนิยมที่มุ่งสร้างทฤษฎีเพื่อตอบปัญหาสำคัญ ๆ อย่างเช่นนักวิชาการในปัจจุบัน โดยมุ่งที่จะสรุปข้อเท็จจริงต่าง ๆ จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ลงให้เป็นเพียงข้อเสนอกว้าง ๆ โดยการศึกษาประวัติศาสตร์ พวกอรรถนิยมพยายามที่จะค้นคว้าและชี้ให้เห็นว่าอะไรคือสิ่งที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ ซาก ๆ กันในพฤติกรรมการเมืองระหว่างประเทศ พวกอรรถนิยมนี้ได้อำนาจ (power) เป็นตัวการสำคัญที่อธิบายพฤติกรรมการเมืองระหว่างประเทศ Morgenthau ได้กล่าวว่า “การเมืองระหว่างประเทศก็เหมือนกับการเมืองทั่วไป เป็นการต่อสู้เพื่ออำนาจ” แนวการศึกษาการเมืองระหว่างประเทศและยุทธวิธีการดำเนินนโยบายต่างประเทศนั้นอยู่ที่หลักการของการรักษาลผลประโยชน์ของชาติ (national interest) จากการศึกษาประวัติศาสตร์ได้แสดงว่าผู้นำที่เก่งกาจสามารถคือผู้ที่รู้จักใช้อำนาจของรัฐปกป้องผลประโยชน์ของชาติได้ และในขณะเดียวกันก่อให้เกิดความมั่นคงแก่ระบบการเมืองระหว่างประเทศ

Morgenthau กล่าวว่า โลกที่สับสนยุ่งเหยิงเท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้สืบเนื่องมาจากธรรมชาติของมนุษย์ (ที่เลวร้ายและเห็นแก่ตัว) ซึ่งมีผลประโยชน์ขัดแย้งกัน กฎเกณฑ์และหลักจริยธรรมต่าง ๆ นั้นไม่อาจจะหีบยกมาให้ทุกคน (ผู้นำชาติต่าง ๆ) เข้าใจได้อย่างทั่วถึง ดังนั้น สิ่งที่จะทำได้ที่ดีที่สุดคือการสร้างดุลย์แห่งผลประโยชน์ขึ้นชั่วคราว (balance of interests) เพื่อขจัดความขัดแย้งต่าง ๆ ตราบใดที่โลกยังแบ่งแยกเป็นสังคมที่แตกแยกกันอยู่นี้กฎเกณฑ์ที่จะใช้เป็นกฎเกณฑ์สากลได้ก็คือกฎ “การถ่วงดุลย์กัน” ที่ผู้นำทั้งหลายควรจะต้องตระหนักเอาไว้ ผู้นำใดที่ไม่เข้าใจกฎอันนี้แล้ว เขาย่อมไม่สามารถที่จะดำเนินนโยบายที่ถูกต้องได้ ซึ่งหมายถึงว่าเขาละเมิดพฤติกรรมทางการเมืองระหว่างประเทศ ดังนั้น โดยการอ้างอิงประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์มากกว่ากฎเกณฑ์จริยธรรมของพวกนักทฤษฎีอุดมคตินิยม Morgenthau พยายามเสนอแนะหนทางปฏิบัติที่ดีที่สุดในสภาพการณ์เป็นจริงที่ชั่วร้าย (คือการที่ทุกประเทศมุ่งแสวงหาอำนาจเพื่อประโยชน์ตัวเอง) มากกว่าการมุ่งแสวงหาโลกที่ประเสริฐสุดอย่างนักทฤษฎีอุดมคตินิยม

๑๑. Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations* (New York: Knopf, 1972), นักทฤษฎีในกลุ่มนี้ที่สำคัญคนอื่น ๆ ก็มีอาทิเช่น Nicholas J. Spykman, *America's Strategy in World Politics: The United States and the Balance of power* (New York: Harcourt, Brace 1942); George F. Kennan, *Realities of American Foreign Policy* (New York: Norton, 1966) Henry A. Kissinger, *A World Restored: Europe After Napoleon: The Politics of Conservatism in a Revolutionary Age* (New York: Croset and Dunlap, 1964).

อย่างไรก็ตาม การที่นักทฤษฎีอรรถนิยมถืออำนาจ ซึ่งหมายถึงผลประโยชน์เป็นตัวอธิบายหลักของพฤติกรรมการเมืองระหว่างประเทศมีจุดอ่อนที่สำคัญๆ ๒ ประการคือ นักทฤษฎีในสำนักนี้ไม่อาจจะให้คำนิยามที่แน่ชัดลงไปได้ว่า อำนาจผลประโยชน์ และดุลย์แห่งอำนาจ นั้นคืออะไร เพราะคำเหล่านี้ได้ครอบคลุมถึงปัจจัยต่างๆ กว้างขวางมาก เมื่อไม่อาจจะให้คำนิยามที่แน่ชัดลงไปได้ปัญหาที่ตามมาก็คือความไม่สามารถที่จะวิเคราะห์และวัด (measure) ได้อย่างแน่นอนแบบวิทยาศาสตร์ การเสนอแนะว่าพฤติกรรมการเมืองระหว่างประเทศเป็นการ “ต่อสู้เพื่ออำนาจ” นั้นดูจะไม่สมเหตุสมผลและเป็นความคิดของพวกเขาเสรีนิยมมากกว่า เพราะการแสวงหาอำนาจเป็นเพียงส่วนหนึ่งของพฤติกรรมทางการเมือง มิใช่ทั้งหมด เพราะยามสันติ ชาติหรือผู้นำชาติต่าง ๆ ก็มุ่งแสวงหาความร่วมมือในสังคมโลกเช่นกัน ดังนั้นจึงไม่อาจยอมรับได้ว่า การที่ทุกชาติมุ่งที่จะบังคับพฤติกรรมของชาติอื่นๆ เพื่อมิให้เสียผลประโยชน์ของตัวเองเป็นหลักของทฤษฎีการเมืองระหว่างประเทศได้ นอกจากนี้การที่ยึดถือว่าอำนาจอันเป็นพาหนะของความชั่วร้ายและความรุนแรงก็มีกำเนิดมาจากสัญชาตญาณของมนุษย์ก็เป็นที่น่าสงสัยอยู่ เนื่องจากว่าความขัดแย้งและเหตุการณ์

เลวร้ายทางการเมืองทั้งภายในและภายนอกมิได้เกิดจากผู้นำที่ชั่วเสมอไป แต่สถานการณ์ก็ผลักดันให้ผู้นำที่ดีต้องกระทำการที่เลวร้ายและผิดศีลธรรมได้ ดังนั้น จึงต้องแยกแยะการเมืองที่เกิดจากความต้องการอำนาจออกจากการเมืองที่เกิดจากสถานการณ์บังคับ หรืออุบัติเหตุที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ด้วย^{๑๒}

แนวการศึกษา : ความขัดแย้งระหว่างการศึกษากับการศึกษาระหว่างศาสตร์

ความก้าวหน้าของการศึกษาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ นอกจากความขัดแย้งระหว่างทฤษฎีอุดมคตินิยมกับทฤษฎีอรรถนิยมแล้ว ความขัดแย้งอีกอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นมาในระยษนี้ก็คือ เรื่องวิธีการหรือแนวการศึกษา (approaches) กล่าวคือ ได้มีการนำวิธีการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์เข้ามาศึกษาพฤติกรรมของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (behaviouralism) ซึ่งเป็นการปฏิบัติในการศึกษาวิชานี้ โดยมุ่งค้นหาทฤษฎีที่สามารถอธิบายและทำนายเหตุการณ์ในอนาคตได้ (predictive) พวกนักวิชาการแนวใหม่ที่ศึกษาแบบวิทยาศาสตร์หรือแบบพฤติกรรมศาสตร์นี้ได้ตำหนินักวิชาการที่ใช้วิธีการแบบเก่าอันได้แก่พวก tradition-

๑๒. รายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับจุดอ่อนของ Realist Theory ได้จาก Stanley H. Hoffmann (ed.) *Contemporary Theory in International Relations* (New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1960) part II, pp. 29-39 and James E. Dougherty & Robert L. Pfaltzgraff, Jr. *Contending Theories of International Relations* (New York: J.B. Lippincott Co., 1971) chapter III, pp. 65-101.

alist ว่ามิได้มุ่งค้นหาและทดสอบข้อสมมุติฐาน (hypotheses) และสร้าง model หรือทฤษฎีด้วยการเชื่อมโยงข้อสมมุติฐานต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างมีเหตุมีผลตามหลักตรรกวิทยา พวกนักวิชาการแนวใหม่มุ่งศึกษาหากระบวนพฤติกรรมที่เกิดขึ้นซ้ำ (recurring patterns) ที่แน่นอนเด่นชัด จากปรากฏการณ์ทางประวัติศาสตร์มากกว่า การศึกษาประวัติศาสตร์แบบเฉพาะกรณี พวกนี้มีความเห็นว่า ทฤษฎีการเมืองระหว่างประเทศถ้ามีการพัฒนาก้าวหน้าขึ้นควรจะเป็น ข้อสรุปอธิบาย (generalization) ที่ได้จากข้อสมมุติฐานที่ถูกต้อง ในทางตรงกันข้าม พวก traditionalist ถือว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นมีมากมายและสับสนเกินกว่าที่จะแยกแยะได้ว่า ปัจจัยอันใดสำคัญมากอันใดสำคัญน้อย จึงมุ่งที่จะอธิบายครอบคลุมปรากฏการณ์โดยทั่วไป พวกนักวิชาการแนวใหม่ พอใจที่จะศึกษาแยกแยะปัจจัยที่สำคัญ ๆ เป็นตัว ๆ และหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเหล่านั้นเพื่อตั้งเป็นข้อสมมุติฐานและทฤษฎีที่ทดสอบได้โดยวิธีการสังเกตและทดลอง (empirical) หรืออีกนัยหนึ่งมุ่งค้นหาดัชนีของปรากฏการณ์ภายใต้สถานะที่ควบคุม พวกนักวิชาการแนวใหม่ต้องการความแน่นอน (precision) ในการใช้ concepts และการทดลองสมมุติฐาน จึงได้มีการใช้วิธีการทางตัวเลขสถิติ (quantitative) การวัดข้อมูล (measurement of data) การวิเคราะห์

เนื้อหา (content analysis) ทฤษฎีเกมส์ (game theory) ทฤษฎีการจำลอง (simulations) เป็นต้น เป็นเครื่องมือ

โดยสรุปนักศึกษาวិชาการเมืองระหว่างประเทศด้วยวิธีการแบบวิทยาศาสตร์เชื่อว่าแบบแผนของความสัมพันธ์ต่าง ๆ หรือความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นซ้ำซากมีอยู่และความรู้เกี่ยวกับแบบแผนความสัมพันธ์ต่าง ๆ เหล่านี้จะหาได้โดยการสังเกตอย่างรอบคอบ โดยการทดสอบข้อสมมุติฐาน และจัดตั้งทฤษฎี โดยมีขอบข่ายการวิเคราะห์ที่อาจแบ่งเป็นขั้นตอนได้ดังต่อไปนี้คือ

๑. จำกัดขอบเขตของปัญหาที่วิเคราะห์ให้แน่นอน
๒. จัดตั้งข้อสมมุติฐานต่าง ๆ ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร (variables)
๓. ทำการวิเคราะห์ด้วยเหตุผลในข้อสมมุติฐานเหล่านั้นเพื่อที่จะหาข้อบกพร่องหรือความไม่ถูกต้องทางตรรกวิทยาซึ่งอาจมีแอบแฝงในข้อสมมุติฐานเหล่านั้น
๔. ทำการรวบรวมข้อมูลเพื่อมาทดสอบข้อสมมุติฐานโดยวิธีการสังเกตและทดลอง (empirical)
๕. ทำการวิเคราะห์เนื้อหาและแจกแจงข้อมูล (quantitative and qualitative analysis of the data) และ
๖. โดยอาศัยผลจากการวิเคราะห์ดังกล่าว มาคัดเลือกเอาข้อสมมุติฐานที่ถูกต้อง

เอาไว้ ตัดข้อที่ไม่ถูกต้องออกไป เพื่อให้เหลือแต่ข้อสมมุติฐานที่ถูกต้องอย่างเดียวที่สามารถนำไปใช้หาความสัมพันธ์สร้างเป็นทฤษฎีได้

การจัดตั้งทฤษฎีดังกล่าว พวก behaviouralist ประสบปัญหาบางประการได้แก่

๑. ปัญหาของตัวแปรต่าง ๆ ที่มีมากมาย ฉะนั้นผู้วิเคราะห์จะต้องระมัดระวังและคำนึงถึงก่อนที่จะพยายามกล่าวสรุปอธิบายอะไร
๒. ปัญหาการควบคุมสถานการณ์ภายในสถานะที่ทดลอง (controlled experiment) เพื่อให้แน่ใจว่าความสัมพันธ์ (correlation) ของตัวแปรที่ตนกำลังทดสอบอยู่นั้นปราศจากการแทรกแซงจากตัวแปรตัวอื่น
๓. ปัญหาของการวัด (measurement) ซึ่งหมายถึงการหาเครื่องมือและความแน่นอนของเครื่องมือเหล่านั้นด้วย

ในขณะที่การศึกษาวิเคราะห์แบบเก่ามุ่งหวังหาผลประโยชน์แบบสำเร็จรูปจากข้อสรุปอธิบาย (generalization) ที่ได้มาจากการศึกษาประวัติศาสตร์ (historical descriptive analysis) หรือจากการศึกษาจริยศาสตร์ต่าง ๆ (normative studies) ทั้งนี้โดยอาศัย “การฝึกฝนการใช้ดุลย-

พินิจของผู้วิเคราะห์” (the exercise of judgement) เป็นสำคัญ นักวิเคราะห์แบบเก่าอย่าง Hedley Bull เชื่อว่า ถ้านักวิชาการมุ่งหาแต่ทฤษฎีที่จะทดสอบได้แล้ว นักวิชาการจะไม่ค้นพบอะไรที่สำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เขาเชื่อว่าข้อเสนอนั้นและความคิดเห็นต่าง ๆ เกี่ยวกับวิชานี้จะต้องได้มาด้วยวิธีการที่ไม่ใช่ขบวนการแบบวิทยาศาสตร์ แต่โดยอาศัยแนวความรู้สึกนึกคิด (perception) และสัญชาตญาณ (intuition) และข้อเสนอและความคิดเห็นต่าง ๆ เหล่านั้นจะเป็นอะไรไปไม่ได้นอกจากข้อเสนอนั้นและข้อสรุปที่คิดไว้พลางก่อนแล้ว (tentative and conclusive status เท่านั้น เหมือนอย่างที่เราเริ่มสงสัยแต่แรก)^{๑๓}

การวิเคราะห์ด้วยวิธีแบบเก่าอย่างเช่นทฤษฎีของพวกสังคมนิยมเป็นต้น ที่มุ่งอธิบายพฤติกรรมการเมืองระหว่างประเทศด้วยแนวความคิด (concept) เกี่ยวกับอำนาจเพียงตัวเดียวเท่านั้น พวกเขาเห็นว่าให้ดูลยพินิจที่มีคุณภาพที่ดีกว่าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และการเมืองปัจจุบันมากกว่าวิธีการวิเคราะห์แบบวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้พวกเขายังเชื่อว่าพวกเขาก็สามารถค้นหาความรู้และทฤษฎีที่มีเหตุผลต่อเนื่องกัน มีความแน่นอนและเป็นระเบียบได้เช่นกันโดยไม่ต้องอาศัยวิธีการแบบวิทยาศาสตร์

๑๓. Hedley Bull, “International Theory: The Case From the Classical Approaches” in Klaus Knorr and James N. Rosenau (eds) *Contending Approaches to International Politics* (Princeton, N.J.: Princeton U. Press, 1969) p. 20

เมื่อเปรียบเทียบวิธีการศึกษาของทั้งสองแบบ เราจะเห็นว่า วิธีการวิเคราะห์แบบเก่าอาศัยการฝึกฝนการใช้ดุลยพินิจ สัญชาติญาณ แนวความรู้สึกนึกคิดและประสบการณ์ของผู้วิเคราะห์เป็นหลักในการวิเคราะห์ ในขณะที่พวกนักวิชาการแนวใหม่ อาศัยวิธีการแบบวิทยาศาสตร์ทดสอบข้อสมมุติฐาน ซึ่งวิธีการดังกล่าวอาจจะกระทำซ้ำโดยคนอื่น ๆ หรือมีการค้นคว้าเพิ่มเติมโดยคนอื่น ๆ ต่อไปจากสิ่งที่ค้นพบอันแรก เช่น การค้นพบความจริงในศาสตร์อื่น ๆ อย่างไรก็ตาม พวกนี้ต้องเสียเวลาและพลังงานไปมากเพียงเพื่อค้นหาเครื่องมือวัดหรือวิธีการวัดที่แน่นอนและจากการทดสอบทางสถิติเพื่อพิสูจน์ว่า ปรากฏการณ์ที่วิเคราะห์อยู่นั้นมิได้เกิดขึ้นโดยอุบัติเหตุในการพิสูจน์ข้อสมมุติฐาน ดังนั้น จึงทำให้สามารถจัดแนวความคิดโน้มเอียงในตัวผู้วิเคราะห์ออกไปได้ โดยมีได้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลความนึกคิดของปรัชญา ประวัติศาสตร์ กฎหมาย และหลักจริยธรรมต่าง ๆ อย่างที่นักวิเคราะห์แบบเก่ามักจะถูกครอบงำหรือมีความเอนเอียงอยู่เสมอๆ แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าวิธีการวิเคราะห์แบบเก่านั้นล้าสมัยและไม่สร้างสรรค์กันข้าม ความรู้สึกส่วนใหญ่ที่ศึกษากันอยู่ในวิชานี้มาจากผู้ที่ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบเก่าเป็นส่วนใหญ่ เช่น Raymon Aron, Kenneth Waltz Hans J. Morgenthau และ Reinhold Niebuhr เป็นต้น พวกวิเคราะห์แบบเก่านี้ได้ให้

ข้อคิดและข้อเสนอแนะต่างๆ ซึ่งพวกนักวิชาการแนวใหม่ นำเอาไปศึกษาทดลองเป็นจำนวนมาก ดังนั้น จุดอ่อนที่สำคัญของการวิเคราะห์แบบเก่านี้จึงอยู่ที่ว่า ความเจตนิยมนลาดของการใช้ดุลยพินิจ สัญชาติญาณ และประสบการณ์ของนักวิชาการที่มีชื่อเสียงเหล่านี้ไม่อาจถ่ายทอดได้อย่างเช่นวิธีการแบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งการตีความหมายมิได้ถูกจำกัดด้วยกาลเวลาและวัฒนธรรมรอบตัวของผู้วิจัย นอกจากนี้ ความสามารถที่จะส่งเสริมและสร้างสรรค์ความสำเร็จด้วยวิธีการแบบวิทยาศาสตร์มีมากกว่าความสามารถที่จะส่งเสริมความแตกฉานทางแนวความคิดอันจำเป็นสำหรับวิธีการวิเคราะห์แบบเก่า

วิธีการสร้างทฤษฎี

นอกเหนือจากความขัดแย้งระหว่าง normative theory กับ realist theory และความขัดแย้งของวิธีการศึกษาระหว่าง traditionalist กับ behaviouralist แล้ว นักวิชาการยังมีความเห็นแตกต่างกับเรื่องการสร้างทฤษฎี (theory building) อีกด้วย กล่าวคือ นักวิชาการพวกหนึ่งเห็นว่าวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศก็เหมือนวิชาสังคมศาสตร์อื่น ๆ ซึ่งทฤษฎีก็คือ โครงสร้างที่ประกอบด้วยสัญลักษณ์ต่าง ๆ (symbolic construction) มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์ของ concepts ต่าง ๆ ที่ประกอบด้วยคำจำกัดความ กฎ หลักทฤษฎี (theorems) และความจริง

ที่พิสูจน์แล้ว (axioms) ดังนั้น ทฤษฎีจึงเป็นการเชื่อมโยง กฎ หลักทฤษฎีและความจริงที่พิสูจน์แล้วเหล่านี้เข้าด้วยกันด้วยวิธีการอนุมาน (deduction) ทฤษฎีดังกล่าวนี้อาจจะไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ เป็นจริงก็ได้ แต่ทว่าอาจเปรียบเทียบได้กับโลกที่เป็นจริง ทฤษฎีเช่นนี้จะกล่าวถึงความสัมพันธ์อย่างตรรกวิทยาปรากฏการณ์ต่างๆ ในเรื่องพฤติกรรมการเมืองระหว่างประเทศ วิธีการที่นิยมกระทำส่วนมากของนักวิชาการประเภทนี้คือการสร้างรูปจำลอง (models) ขึ้น หรืออาศัยวิธีการสร้างปรากฏการณ์จำลอง (simulation) ตัวอย่างของทฤษฎีดังกล่าวคือ Teh International System Model ของ Morton A. Kaplan^{๑๔} ซึ่งเขาได้เสนอแนะระบบการเมืองระหว่างประเทศไว้ ๖ แบบด้วยกัน กล่าวคือ

๑. ระบบดุลย์แห่งอำนาจ (balance of power system)
๒. ระบบสองค่ายอย่างหลวมๆ (the loose bipolar system)
๓. ระบบสองค่ายที่แน่นแฟ้น (the tight bipolar system)
๔. ระบบสากล (the universal system)
๕. ระบบการปกครองที่เป็นลำดับชั้นแบบ

โดยตรงหรือโดยทางอ้อม (the hierarchical system in its directive and non-directive forms) และ

๖. ระบบที่ทุกประเทศมีสิทธิยับยั้ง (the unit veto system)

แต่เพียง ๒ แบบแรกเท่านั้นที่มีปรากฏในประวัติศาสตร์ ประโยชน์ของการสร้างทฤษฎีเช่นนี้ก็เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับค้นหาแนวความคิดใหม่ๆ (heuristic device) มิได้มุ่งที่จะอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ โดยตรง แต่เพื่อใช้เป็นแหล่งค้นคว้าหาความเข้าใจในสิ่งที่กำลังศึกษาอยู่โดยเปรียบเทียบระหว่างทฤษฎีหรือโครงสร้างที่คิดขึ้นนี้กับความเป็นจริงที่ปรากฏอยู่ สิ่งที่ Kaplan พยายามค้นหาคือ โครงสร้างของระบบการเมืองที่ซ่อนเร้นอยู่หรือ โครงสร้างที่อาจเป็นไปได้ถ้าโครงสร้างที่เขาเสนอแนะมานั้นถูกต้อง ก็จะสามารถทำให้เข้าใจความสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ได้อย่างแจ่มแจ้ง นักวิชาการประเภทนี้ย่อมเชื่อว่าทฤษฎีควรจะพิสูจน์ได้แบบวิทยาศาสตร์ด้วย ตัวอย่างอีกอันหนึ่งคือ George Modelski^{๑๕} ได้เสนอรูปแบบของโครงสร้างระบบการเมืองระหว่างประเทศมาสองแบบคือโครงสร้างระบบการเมืองแบบเกษตรกรรม (agraria)

๑๔. Morton A. Kaplan, *System and Process in International Politics* (New York: Wiley, 1958) และ John J. Weltman, *System Theory in International Relations: A Study in Metaphoric Hypertrophy* (Massachusetts: Lexington Books, 1974) chapter 2, pp. 15-34

๑๕. George Modelski, "Agraria and Industria: Two Models of the International System" in Klaus Knorr and Sidney Verba (eds) *The International System: Theoretical Essays* (Princeton: Princeton U. Press, 1961)

และแบบอุตสาหกรรม (industria) เพื่อใช้สำหรับศึกษาเปรียบเทียบระบบการเมืองระหว่างประเทศ

แต่โดยทั่วไปนักวิชาการส่วนใหญ่ไม่ค่อยนิยมการสร้างทฤษฎีแบบอนุมานนิยม (deduction) การสร้างทฤษฎีส่วนใหญ่นิยมวิธีอุปมานนิยม (induction) ที่พยายามจะหาข้อสรุปอธิบายจากการศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองจากทั้งในประวัติศาสตร์และจากเหตุการณ์ปัจจุบันหลายๆ กรณี หรือ โดยการศึกษาเปรียบเทียบเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้น

อีกกลุ่มหนึ่งมีความเห็นว่า ทฤษฎีในการเมืองระหว่างประเทศควรประกอบด้วยข้อเสนอแนะ (propositions or statements) ต่าง ๆ อย่างเช่น พฤติกรรมที่สมเหตุสมผล โดยมีอำนาจเป็นเครื่องกระตุ้นอย่างทฤษฎีสัจนิยมของ Morgenthau เป็นต้น ซึ่งมองผู้นำประเทศว่าเป็นผู้ดำเนินนโยบายการเมืองโดยมีเหตุผล (rational actor) ดังนั้น การเสนอแนะว่าการเมืองระหว่างประเทศเป็นการเมืองเพื่ออำนาจ (ผลประโยชน์ของแต่ละชาติ) และผู้นำทุกประเทศเป็นผู้กระทำโดยมีเหตุผล ทำให้เราสามารถมองเห็นถึงความแตกต่างได้ว่าสภาพการเมืองนั้นเป็นอย่างไร จะมีแนวโน้มไปทางไหน และสิ่งใดที่เป็นไปไม่ได้ ความคิดเรื่องความสมเหตุสมผล (rationality) นี้ได้เป็นต้นกำเนิดของทฤษฎี

ที่สำคัญอื่น ๆ อีก เช่น game theory, deterrence theory และ decision-making theory

ระดับของการสร้างทฤษฎี

ความสนใจของนักวิชาการนอกจากเรื่องการสร้างทฤษฎีแล้ว ระดับของการสร้างทฤษฎี (level of theorising)^{๑๖} ก็แตกต่างกันด้วยอีกเหมือนกัน เนื่องจากมีปัญหาว่า การที่นักวิชาการสร้างทฤษฎีใหญ่ (grand theory) โดยอาศัยตัวแปรที่สำคัญ ๆ บางตัว อย่างเช่น อำนาจหรือผลประโยชน์ของชาติเป็นปัจจัยอธิบายพฤติกรรมทางการเมืองระหว่างประเทศทั้งหมดได้หรือไม่? ทฤษฎีอรรถนิยมเป็นอย่างไรสำหรับความพยายามดังกล่าว หรืออย่างการที่คาร์ล มาร์กซ เห็นว่าพฤติกรรมการเมืองทั้งภายในและภายนอกที่ยู่ยากสับสน ปัญหาความขัดแย้ง สงครามและลัทธิจักรวรรดินิยมล้วนเป็นผลมาจากความกดดันของโครงสร้างระบบเศรษฐกิจและโดยเฉพาะระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ก็เป็นตัวอย่งอีกอันหนึ่งของทฤษฎีใหญ่

นักวิชาการบางคนมุ่งพัฒนาทฤษฎีกลาง (middle range theory) เพื่อที่จะอธิบายปรากฏการณ์ที่แคบลงมาแต่ทว่ามีความสำคัญอย่างเช่น เรื่องปัญหาความขัดแย้งหรือการรวมตัวกันระหว่างประเทศ เรื่องขบวนการตัดสินใจในการดำเนินนโยบายต่างประเทศหรือเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความรุนแรงภายในประเทศกับ

๑๖. See J. David Singer "The Level-of-Analysis Problem in International Relations" in Klaus Knorr and Sidney Verba (eds.) *The International System: Theoretical Essays* (Princeton: Princeton U. Press, 1961) pp. 77-92.

ความน่าจะเป็นของประเทศนั้นที่ยังเกี่ยวกับ ปัญหาความขัดแย้งภายนอก เป็นต้น พวกนี้มีความเห็นว่า ถ้าสามารถหาข้ออธิบายสรุปที่ถูกต้องจากปรากฏการณ์เล็กๆ ได้หลาย ๆ อันย่อมนจะสามารถนำมาปะติดปะต่อกันเข้าเป็นทฤษฎีใหญ่ได้ในภายหลัง

การศึกษาวิชาการเมืองระหว่างประเทศหรือความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยทั่วไปแบ่งได้เป็น ๓ ระดับ และนักวิชาการพยายามพัฒนาหรือสร้างทฤษฎีขึ้นในแต่ละระดับของการศึกษานั้น กล่าวคือ ระดับโครงสร้างการเมืองระหว่างประเทศ (international system) ระดับประเทศ (national unit) และระดับบุคคล (individual)

ทฤษฎีใหญ่ระดับโครงสร้างการเมืองระหว่างประเทศหรืออาจเรียกว่าระดับ Macro นั้นถือว่าการสว่นของการกระทบกัน (patterns of interaction) เป็นตัวกำหนดที่สำคัญที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมการเมืองระหว่างประเทศขึ้น ทฤษฎีอย่างเช่นของพวก สัง นิยม และ ทฤษฎีระบบ (systems theory) ได้เน้นถึงความสำคัญของโครงสร้างของระบบการเมืองระหว่างประเทศ เพราะเห็นว่าประเทศต่าง ๆ กระทำอย่างที่ดินกระทำไปนั้นก็เนื่องมาจากสถานะของระบบหรือเนื่องมาจากบทบาทของประเทศที่จะต้องแสดงในระบบการเมืองระหว่างประเทศนั้น อย่างเช่นระบบดุลย์แห่งอำนาจ ระบบสองค่าย เป็นต้น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ โครงสร้างของระบบการเมือง

ระหว่างประเทศเป็นตัวกำหนดการกระทำของประเทศ อย่างเช่น Hans Morgenthau เห็นว่าระบบดุลย์แห่งอำนาจได้ก่อให้เกิดสันติภาพขึ้นได้เกือบ ๔๐๐ ปี นับแต่สงครามสามสิบปีในปี ค.ศ. ๑๖๔๘ จนกระทั่งถึงการแบ่งแยกไปแลนด์ในปลายศตวรรษที่ ๑๘^{๑๗} และ Morton Kaplan ก็เห็นว่า ความขัดแย้งและความร่วมมือระหว่างรัฐเป็นผลมาจากสถานะของระบบการเมืองระหว่างประเทศ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง จำนวนประเทศ (ประเทศมหาอำนาจ) และการแบ่งปันอำนาจระหว่างประเทศเหล่านั้น^{๑๘} จากความเห็นดังกล่าว นักวิชาการจำนวนไม่น้อยในระยะสิบปีที่แล้วได้พยายามพิสูจน์ข้อสมมุติฐานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างของระบบการเมืองกับนโยบายต่างประเทศ อย่างเช่นว่าระบบโครงสร้างการเมืองระหว่างประเทศแบบใดที่ทำให้ประเทศต่าง ๆ มีทางเลือกดำเนินนโยบายมากที่สุด หรือต่อคำถามที่ว่าระบบใดจะก่อให้เกิดสงครามมากกว่ากัน เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องมาจากว่านักวิชาการพยายามค้นหาว่าระบบโครงสร้างการเมืองระหว่างประเทศแบบใดจะก่อให้เกิดสันติภาพมากที่สุด ตัวอย่างเช่น นักวิชาการบางคนเห็นว่า เมื่อระบบการเมืองของโลกเปลี่ยนจากระบบสองค่ายไปสู่ระบบหลายค่าย สงครามจะลดน้อยลง เนื่องจากในระบบหลายค่าย ประเทศต่าง ๆ มีอิสระที่จะเลือกดำเนินนโยบายมากขึ้น และการที่ประเทศต่าง ๆ มี

๑๗. Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations*, p. 202

๑๘. Morton A. Kaplan, *System and Process in International politics*

โอกาสติดต่อกันไม่มาบรรจบกันในกลุ่มหลายค่ายก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีกันมากขึ้น ฉะนั้น สาเหตุของความขัดแย้งจะลดน้อยลง^{๑๙} แต่บางคนก็เห็นว่าระบบสองค่ายที่มีการรวมตัวกันอย่างใกล้ชิดจะช่วยขจัดความขัดแย้งต่าง ๆ ลงได้มากกว่าระบบหลายค่าย เนื่องจากว่าประเทศมหาอำนาจผู้นำทั้งสองค่ายสามารถควบคุมยับยั้งความขัดแย้งต่างๆ ภายในค่ายของตนเองได้ดีและกำลังความสามารถของผู้นำทั้งสองค่ายเองก็เป็นเครื่องก่อให้เกิดความยับยั้งที่จะไม่ใช้ความรุนแรงต่อกันและต่างพยายามจะไม่ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีการได้เปรียบหรือทั้งสองฝ่ายอาจร่วมกันกำจัดประเทศที่สามที่จะก่อตัวเป็นผู้นำของค่ายที่สาม^{๒๐} และจากหลักฐานอันคว่ำหลายอันก็แสดงว่าระบบหลายค่ายได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งมากกว่าระบบสองค่าย^{๒๑} ดังนั้น เมื่อมีความขัดแย้ง

กันขึ้นเราจึงสรุปได้ว่า ทุกระบบอาจก่อให้เกิดสันติขึ้นได้ทั้งนั้น หรือว่าบางที่ยังมีปัจจัยสำคัญตัวอื่นอีกก็ได้ที่สัมพันธ์กับระบบโครงสร้างการเมืองระหว่างประเทศและสันติภาพที่นักวิชาการยังไม่ได้ค้นพบ การศึกษาค้นคว้าจึงต้องมีต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเวลาปัจจุบัน ระบบการเมืองของโลกได้เปลี่ยนจากระบบสองค่ายมาเป็นระบบหลายค่ายแล้ว นักวิชาการจำต้องสนใจว่าอะไรจะเกิดขึ้น

การศึกษาและวิเคราะห์ในระดับที่สองคือระดับรัฐชาติหรือระดับชาตินี้ นักวิชาการสนใจวิเคราะห์โดยละเอียดถึงความคล้ายคลึงและแตกต่างของนโยบายต่างประเทศของประเทศต่างๆ โดยเปรียบเทียบกัน เช่นศึกษาว่าประเทศมหาอำนาจมีนโยบายต่างประเทศที่คล้ายคลึงกันอย่างไร^{๒๒} หรือว่าประเทศเล็ก ๆ มีนโยบายที่

๑๙. Karl W. Deutsch and J. David Singer "Multipolar Systems and International Stability," *World Politics* XVI, (April 1964)
๒๐. Kenneth N. Waltz, "International Structure, National Force and the Balance of World Power," *Journal of International Affairs*, XXI (1967), pp. 215-31.
๒๑. Michael Haas, "International Subsystems: Stability and Polarity," *American Political Science Review* March, 1970.
๒๒. ดูตัวอย่างเช่น F.S. Northedge, *The Foreign Policies of the Powers* (London: Faber, 1968); Karl Kaiser and Roger Morgan (eds) *Britain and West Germany: Changing Societies and the Future of Foreign Policy* (London: OUP/RIIA, 1971); Roy C. Macridis, (ed) *Foreign Policy in World politics* (N.J.: Prentice-Hall 1972); Richard E. Neustadt, *Presidential Power: The Politics of Leadership* (N.Y.: John Wiley & Sons Inc., 1960); James N. Rosenau, *The Scientific Study of Foreign Policy* (N.Y.: The Free Press, 1971); Wolfram F. Hanrieder, ed. *Comparative Foreign Policy: Theoretical Essays* (N.Y.: David McKay Company, Inc., 1971); Joseph Black and Kenneth W. Thompson (eds) *Foreign Policies in a Changing World* (N.Y.: Harper & Row, 1963) Michael Brecher et al., "Framework for Research on Foreign Policy Behaviour," & *Journal of Conflict Resolution*, III (March 1969); Joseph Frankel, *The Making of Foreign Policy* (London: OUP 1963); E.L. Morse, "Transformation in Foreign Policies: Modernization, Interdependence and Externalization" *World Politics* XXII (April 1970); James N. Rosenau, ed. *Domestic Sources of Foreign Policies* (N.Y.: The Free Press, 1967)

เหมือนกันอย่างไร^{๒๓} หรือนักวิชาการบางคนสนใจเปรียบเทียบนโยบายต่างประเทศของประเทศประชาธิปไตยกับประเทศเผด็จการ^{๒๔} หรือดูความแตกต่างของนโยบายของต่างประเทศจากระดับการพัฒนาของระบบเศรษฐกิจว่าประเทศพัฒนาและประเทศล้าหลังแตกต่างกันอย่างไร เป็นต้น

การศึกษาในระดับชาตินี้มีเรื่องที่น่าสนใจ คือความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองภายในกับการเมืองระหว่างประเทศ

ความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองภายในกับการเมืองภายนอกก็เป็นข้อสนใจของนักวิชาการจำนวนมากโดยมุ่งศึกษาถึงปัจจัยภายในประเทศ และแนวความรู้สึกนึกคิดของผู้นำการเมืองเกี่ยวกับสถานการณ์ของโลกรอบๆ ตัวเขา(perceptual and world view หรือ psycho-milieu) ว่ามี

ผลต่อนโยบายหรือต่อการเลือกดำเนินนโยบาย (policy choice) ต่างประเทศอย่างไร การศึกษาประเภทนี้จึงต้องศึกษาถึงภูมิหลังการเจริญเติบโต คุณค่านิยมต่าง ๆ (values) ที่ยึดถือหรือฝังใจ และตลอดจนความสัมพันธ์ในการทำงานระหว่างกลุ่มผู้นำหรือผู้ดำเนินนโยบายด้วยกันเอง (policy-makers) นักวิชาการบางคนมองการดำเนินการตัดสินใจในนโยบายต่างประเทศว่าเป็นขบวนการของการแลกเปลี่ยนต่อรอง และแข่งขันกันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ภายในองค์กรบริหารของรัฐบาลเอง^{๒๕} บางคนก็เห็นว่า นโยบายที่แตกต่างกันนั้นเนื่องมาจากความสัมพันธ์ภายในรูปองค์กรบริหารที่แตกต่างกัน^{๒๖} นอกจากนี้ นักวิชาการบางคนก็พิจารณาถึงความแตกต่างของการดำเนินนโยบายต่างประเทศในระหว่างเวลาวิกฤตกับเวลาปกติ เนื่องจากในวิกฤตกาล บทบาทบุคลิกภาพของผู้นำและสายงานการติดต่อ

๒๓. ตัวอย่างเช่น Robert C. Good, "State-Building As a Determinant of Foreign Policy in the New States" in Lawrence W. Martin ed. *Neutrality and Nonalignment: The New State in World Affairs* (N.Y.: Praeger 1962); Barry R. Farrell ed. *Approaches to Comparative and International Politics*, (Illinois: Northwestern U. Press 1966)

๒๔. ตัวอย่างเช่น Kenneth T. Waltz, *Foreign Policy and Democratic Politics: The American and British Experience* (Boston: Little Brown, 1967); Susan K. Pursell, "decision-making in An Authoritarian Regime: Theoretical Implications from a Mexican Case Study," *World Politics* Vol. XXVI, No. 1, (October 1973).

๒๕. ตัวอย่างเช่น Model III: Governmental Politics ของ Graham T. Allison, *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis* (Boston: Little, Brown, 1971) และ Morton H. Halperin, *Bureaucratic Politics & Foreign Policy* (Washington D.C. The Brookings Institution 1974.)

๒๖. ตัวอย่างเช่น Model II: Organizational Process ของ Graham T. Allison, *Ibid.*, และ I.M. Destler, *Presidentials, Bureaucracies and Foreign Policy: The Politics of Organization Reform* (Princeton: Princeton University Press, 1974).

ต่อในองค์กรบริหารมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นกว่าในเวลาปกติและมากกว่าปัจจัยทางสังคม^{๒๗} อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการเมืองระหว่างประเทศเกี่ยวข้องกับการเมืองและโครงสร้างเศรษฐกิจภายในประเทศ นักวิชาการก็ยังเรียนรู้เพียงเล็กน้อยเท่านั้นถึงผลกระทบของการเมืองภายในที่มีต่อภายนอก ในทาง quantitative analysis เรายังไม่อาจจะหาความสัมพันธ์ร่วม (correlations) ระหว่างการเมืองภายในและระบบเศรษฐกิจหรือระหว่างขั้นตอน (stage) ของการพัฒนาการทางเศรษฐกิจกับความน่าจะเป็นที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างประเทศได้^{๒๘} เรายังไม่อาจเน้นลงไปได้นั่นเองว่าประเทศคอมมิวนิสต์ชอบรุกรานขยายตัวหรือว่าประเทศประชาธิปไตยรักสันติ เราารู้แต่เพียงว่าประเทศประชาธิปไตยบางประเทศรักสันติและประเทศเผด็จการคอมมิวนิสต์บางประเทศนิยมการขยายตัวแผ่อำนาจ ในขณะที่คอมมิวนิสต์บางประเทศไม่เป็นเช่นนั้น ดังนั้น

ระบบโครงสร้างการปกครองประเทศ ไม่อาจจะเป็นเครื่องชี้หน้าที่แน่นอนของนโยบายต่างประเทศ

ปัจจุบันนักวิชาการยอมรับถึงความสำคัญของระบบการเมืองระหว่างประเทศว่ามีผลกระทบต่อการเมืองภายในและนโยบายต่างประเทศของแต่ละประเทศ และเริ่มสนใจถึงการเชื่อมโยง (linkages) ระหว่างระบบการเมืองระหว่างประเทศกับการเมืองภายในประเทศและการเมืองระดับภูมิภาค (region) ด้วย^{๒๙} เนื่องจากวิทยาการเทคโนโลยีทันสมัยขึ้น โดยเฉพาะการติดต่อสื่อสารคมนาคม แม้อำนาจและคณาการกรมกรในอเมริกาสามารถจะติดตามข่าวการสู้รบระหว่างทหารอเมริกันและเวียดนามในสงครามเวียดนามได้ทุกวันจากโทรทัศน์และโดยทั่วไป ยังผลให้เกิดปฏิกิริยาต่อต้านนโยบายของรัฐบาลอเมริกันในเวียดนามขึ้น รัฐบาลที่ต้องการเสียงสนับสนุนจากประชาชน และต้องการจะได้รับเลือกตั้งอีกย่อมต้องฟังความคิดเห็นและความต้องการของ

๒๗. ตัวอย่างเช่น Charles F. Hermann, *Crisis in Foreign Policy: A Simulation Analysis* (Indianapolis: Bobbs Merrill, 1969) และโดยนักเขียนคนอื่น ๆ อีก "International Crisis as a Situational Variable" in James N. Rosenau, ed. *International Politics and Foreign Policy* (New York: The Free Press, 1969) pp. 409-21 และ Glen D. Paige, *The Korean Decision, June 24-30, 1950* (N.Y.: The Free Press, 1968)

๒๘. ดู Rudolph Rummel "The Relationship Between National Attributes and Foreign Conflict Behaviour" in J. David Singer ed. *Quantitative International Politics: Insight and Evidence* (New York: The Free Press, 1968), pp. 187-214.

๒๙. ดู James N. Rosenau, "Toward the Study of National-International Linkages," in James N. Rosenau ed. *Linkages Politics: Essays on the Convergence of National and International System* (New York: Free Press, 1969) pp. 44-63 และโดยผู้เขียนคนอื่น ๆ อีก "Pre-theories and Theories of Foreign Policy" in R. Barry Farrell, ed. *Approaches to Comparative and International Politics* Ibid.

ประชาชนและวางนโยบายของรัฐบาลใหม่ให้สอดคล้องกับเหตุการณ์เป็นตัวอย่างอันหนึ่งของการเชื่อมโยงระหว่างอิทธิพลของการเมืองระหว่างประเทศกับการเมืองภายในประเทศไปในทางที่ว่า การเมืองทั้งภายในและภายนอกมีความสัมพันธ์กันแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น การเมืองภายในอาจถูกแทรกแซงจากการเมืองภายนอก จึงมีการศึกษา เช่นว่า ประเทศใหญ่เล็กจะมีความสามารถในการควบคุมอิทธิพลจากภายนอกได้มากน้อยเพียงไร นักวิชาการต้องการทราบว่า การเชื่อมโยงนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไรและตรงไหน ปัญหาอื่นที่น่าสนใจ เช่น เรื่องการปฏิวัติที่เกิดขึ้นในหลายๆ ประเทศ โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศลาตินอเมริกา เอเชีย และแอฟริกา นักวิชาการสนใจว่า การปฏิวัติในประเทศหนึ่งจะเป็นตัวอย่าง หรือว่า หลักการสาธิต (demonstration principle) ให้ประเทศอื่น ๆ กระทำตามเป็นต้น เพราะในการปฏิวัติย่อมเป็นตัวอย่างและในขณะเดียวกันอาจแสดงหลักวิธีการกระทำให้ประเทศอื่น ๆ ทราบด้วย ซึ่งอาจนำไปปฏิบัติตามหรือเลียนแบบได้ ปรัชญาการที่สำคัญอีกอันหนึ่งคือการแสดงความคิดเห็นหรือการประท้วงทางการเมืองของกลุ่มนักศึกษาจนกลายเป็นวัฒนธรรมของนักศึกษาใน

เกือบทุกประเทศ จึงมีผู้สนใจศึกษาว่าการกระทำของนักศึกษาในประเทศหนึ่งจะมีผลกระทบไปถึงนักศึกษาประเทศอื่น ๆ อย่างไรบ้าง เป็นต้น

ระดับที่สามของการศึกษาและวิเคราะห์คือระดับตัวบุคคลของผู้นำ นักวิชาการหลายคนสนใจศึกษาพฤติกรรมก้าวร้าวและรุกรานของบางประเทศโดยพิจารณาถึงบุคลิกภาพ ความกดดัน และความก้าวร้าวของตัวผู้นำประเทศนั้นเอง ทั้งนี้โดยอาศัยข้อสมมุติฐานทางจิตวิทยาเรื่องความกดดันและความก้าวร้าวเข้ามาช่วยอธิบาย^{๓๐} บางท่านได้ศึกษาพฤติกรรมของสัตว์และนำมาเปรียบเทียบกับมนุษย์ อย่างเช่น Konrad Lorenz ได้เสนอแนะว่า ความก้าวร้าวมิใช่สิ่งที่อยู่ระหว่างพันธุ์ (inter-specific) แต่ว่าเป็นสิ่งที่ยู่ข้างในพันธุ์ (intra-specific) เนื่องจากว่าความก้าวร้าวจะเกิดขึ้นเฉพาะระหว่างสัตว์ชนิดเดียวกันเท่านั้น (same species) สัตว์จะฆ่าสัตว์ชนิดเดียวกันในการแย่งชิงหรือป้องกันความเป็นใหญ่ในเขตแดนหนึ่งเท่านั้น แต่ว่าสัตว์เหล่านั้นจะฆ่าสัตว์ชนิดอื่น ๆ เป็นอาหาร ลักษณะนิสัยของสัตว์นี้จึงคล้ายกับพฤติกรรมของมนุษย์เช่นกัน^{๓๑} อย่างเป็นที่สังเกตได้ว่า สงครามกลางเมืองมักจะมีความป่าเถื่อน ทารุณโหดร้ายมากกว่าสงคราม

๓๐. ดูตัวอย่างเช่น Walter C. Langer, *The Mind of Adolf Hitler: The Secret Wartime Report* (New York: Basic Book, 1972); Gordon J. Drenzo ed. *Personality and Politics* (New York: Anchor Book, 1974); Bjorn Christiansen, *Attitudes Towards Foreign Affairs as a Function of Personality* (Oslo: Oslo University Press, 1959)

๓๑. Konrad Lorenz, *On Aggression* trans by Marjorie Kerr Wilson (N.Y.: Bantam Books, 1967).

ระหว่างประเทศ โดยทั่วไปปัญหาใหญ่ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาระดับนี้คือว่านักวิชาการศึกษาพฤติกรรมของสังคมโดยอ้างอิงจากพฤติกรรมส่วนบุคคลซึ่งก่อให้เกิดปัญหาขึ้นว่า เมื่อคนรวมตัวกันเป็นกลุ่มใหญ่เช่น เผ่าพันธุ์และชาติแล้วนั้นความก้าวร้าวจะมีมากขึ้นหรือลดน้อยลงกว่าระดับในแต่ละบุคคล? สิ่งที่น่าสนใจในการศึกษาระดับนี้คือนักวิชาการได้พัฒนาทฤษฎีภาพพจน์ (image theories) ขึ้นมาโดยเห็นว่าภาพพจน์นี้เป็นความรู้สึกนึกคิดที่เลือกสรรแล้ว (selective perception) ซึ่งอาจจะถูกต้องหรือบิดเบือนไปได้ อันเป็นผลมาจากการที่ผู้นำหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินนโยบายต่างประเทศมองดูผู้นำอื่นหรือชาติอื่นโดยผ่านทะลุ (transmitted) จากระบบการศึกษา ข่าวสาร วรรณกรรม โครงสร้างทางครอบครัวและวัฒนธรรมต่าง ๆ รอบตัวของผู้นำคนนั้นตั้งแต่เด็กเติบโตมาจนถึงวัยปัจจุบัน^{๓๒} บางคนได้พยายามใช้ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ (learning theory) มาปรับใช้กับการศึกษาการ

เมืองระหว่างประเทศ โดยเสนอแนะว่า วิธีการที่เรามอง ทศนคติ และความคิดเห็นที่เรามีขึ้นนั้นมาจากสิ่งที่เราเรียนรู้จากประสบการณ์เกี่ยวกับชีวิตของผู้อื่น^{๓๓} แต่ทั้งทฤษฎีภาพพจน์และทฤษฎีการเรียนรู้มิได้อธิบายว่าสงครามหรือการปฏิวัติเป็นผลมาจากภาพพจน์ที่บิดเบือนของประชาชนหรือกลุ่มผู้ดำเนินการตัดสินใจ (collective perception distortion) หรือว่าเกิดจากรู้สึกที่ไม่มั่นคงปลอดภัยภายในจิตใจ (psychological insecurities) ดังนั้นการจำกัดภาพพจน์ที่บิดเบือนหรือว่าความรู้สึกที่ไม่ปลอดภัยภายในจิตใจออกไปก็มิได้หมายความว่ามนุษย์จะสามารถขัดข้อขัดแย้งได้ การศึกษาวิชาการเมืองระหว่างประเทศในระดับนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามของนักวิชาการที่จะอธิบายพฤติกรรมความก้าวร้าวในการเมืองระหว่างประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากว่าการศึกษาคติวิทยาดังกล่าวบุคคลไม่ได้เป็นสิ่งประจักษ์โดยตัวของมันเองว่าเป็นการศึกษาที่ถูกจุดในเรื่องความก้าวร้าวรุนแรงระหว่างประเทศ

๓๒. See Hadley Cantril, *The Human Dimension : Experience in Policy Research* (New Brunswick : Rutgers, University Press, 1967)

๓๓. See Hadley Cantril, *Tensions That Cause Wars* (Urbana : U. of Illinois Press 1950) ; Fred I. Greenstein, *Personality and Culture* (Chicago : Markham Publishing Company, 1969) ; Kenneth E. Boulding, "National Images and International System" *Journal of Conflict Resolution*, III (June 1959), pp. 120-31 ; Kenneth E. Boulding *The Image* (Ann Arbor : U. of Michigan Press, 1956) ; William Eckhardt and Ralph K. White "A Test of The Mirror Image Hypothesis : Kennedy and Khrushchev" *Journal of Conflict Resolution* XI (Sept. 1967), pp. 325-332 ; Herbert C. Kelman "Social-Psychological Approaches to the Study of International Relations" in Herbert C. Kelman, ed., *International Behaviour : A Social Psychological Analysis* (New York : Holt, Rinehart and Winston, 1965).

เทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเรายังไม่อาจทราบได้
ว่าภาพพจน์หรือความกดดันที่มีอยู่ในตัวบุคคล
นั้น จะเข้าไปมีอิทธิพลหรือว่าถูกขยับยั้งเอาไว้ได้
เมื่อไรและอย่างไรใน โครงสร้างการเมืองและสังคม
ของระบบการเมืองระหว่างประเทศ

ทฤษฎียุทธวิธีระหว่างประเทศ

การพัฒนาระเบิดนิวเคลียร์และระบบอาวุธนำ
วิถีของประเทศมหาอำนาจต่าง ๆ นับแต่สงคราม
โลกครั้งที่สองเป็นมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้ทฤษฎี
การจำแนกหนึ่งต้องหันมาศึกษาถึง ทฤษฎียุทธวิธี
ระหว่างประเทศ (International Strategic
Theory) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทฤษฎีการยับยั้ง
อาวุธนิวเคลียร์ (Nuclear Deterrence) การ
แข่งขันสร้างอาวุธนิวเคลียร์ระหว่างสหรัฐและ
รัสเซีย ทำให้ทฤษฎีการจำต้องค้นคิดว่ารัสเซีย
ต้องการอะไรในการแข่งขันกับอเมริกา รัสเซีย
ต้องการจะก่อให้เกิดสภาพการยับยั้งที่ถาวรหรือ
ว่าทั้งรัสเซียและอเมริกาต้องการมี ความสามารถที่
จะกระทำการลงโจมตีครั้งแรกได้ (a first-strike
capacity) ต่อที่ตั้งอาวุธนิวเคลียร์ กองกำลัง
ทหารและเมืองสำคัญ ๆ ของฝ่ายตรงข้ามโดยได้
รับการตอบโต้ที่เล็กน้อยและสามารถทนได้ ซึ่ง

จะต้องขึ้นอยู่กับระยะเวลา ความแม่นยำของชี-
ปนาอาวุธ และการทราบตำแหน่งของอาวุธนิว-
เคลียร์ของฝ่ายตรงข้ามอย่างแน่นนอนจึงอาจจะ
กระทำได้ แต่ปัจจุบันทั้งสหรัฐและรัสเซียไม่กล้า
จะเป็นฝ่ายลงมือใช้อาวุธนิวเคลียร์ก่อน เนื่องจาก
ทั้งสองฝ่ายมีจำนวนอาวุธและประสิทธิภาพของ
อาวุธพอๆกัน ทั้งสองฝ่ายความสามารถที่จะตอบ-
โต้ (second-strike or retaliatory capabi-
lity) ได้จึงไม่มีฝ่ายใดจะทำลายล้างอีกฝ่ายลงได้
อย่างราบคาบด้วยการโจมตีเพียงครั้งแรก ฉะนั้น
จึงเกิดสถานการณ์ที่เรียกว่า ดุลยแห่งความกลัว
(balance of terror) ขึ้น^{๓๔} การพัฒนาอาวุธ
นิวเคลียร์ของประเทศอื่น ๆ เช่น ฝรั่งเศส
อังกฤษ จีน และอินเดีย เป็นต้น ก่อให้เกิด
ปัญหาตามมาว่าจะทำให้อำนาจของรัสเซียและ
ละอเมริกาเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ หรือมีปัญหา
ว่าจำเป็นหรือไม่ที่รัสเซียและอเมริกาต้องผลิต
อาวุธนิวเคลียร์เพิ่มเติมไว้ป้องกันหรือโจมตีประ-
เทศเหล่านั้นด้วย นักวิชาการบางคนได้ตั้งสมมุติ
ฐานไว้ว่า การที่ประเทศหลาย ๆ ประเทศเริ่ม
พัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ขึ้นมาไว้ในครอบครองนี้
จะทำให้อันตรายของสงครามนิวเคลียร์จากการ
ประจัญหน้าทีอาจจะเกิดขึ้นอีกระหว่างสหรัฐและ

๓๔. กุ Albert Wohlstetter, "The Delicate Balance of Terror" *Foreign Affairs* (Jane. 1959), pp. 211-34; Herman Kahn, *On Thermonuclear War* (Princeton: Princeton U. Press, 1960); Henry A. Kissinger, *Nuclear Weapons and Foreign Policy* (New York: Harper for the Council of Foreign Affairs, 1957); Glenn H. Snyder "The Balance of Power and the Balance of Terror," and A.F.K. Organski, "Nuclear Weapons as Deterrents" in Robert J. Art & Robert Jervis, eds. *International Politics, Anarchy, Forces, Imperialisms* (Boston: Little, Brown, 1973).

รัสเซียลดน้อยลง เนื่องจากว่าเป็นไปไม่ได้ที่ประเทศใดประเทศหนึ่งจะโจมตีประเทศอื่น ๆ หลาย ๆ ประเทศพร้อมกันโดยไม่เสี่ยงต่อการถูกตอบโต้ แต่บางคนก็ได้แย้งว่า การที่หลาย ๆ ประเทศมีอาวุธนิวเคลียร์จะทำให้เกิดสงครามนิวเคลียร์ได้ง่ายขึ้น อันตรัยจากการเสี่ยงย่อมเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น การที่มีประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์เพิ่มขึ้นอาจจะทำให้โอกาสของการเกิดสงครามนิวเคลียร์มีเพิ่มมากขึ้นหรือลดน้อยลงก็ได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่นักวิชาการเกี่ยวกับป้องกันประเทศจะต้องค้นคว้าศึกษาต่อไปถึงผลของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบการเมืองระหว่างประเทศจากระบบสองค่ายมาเป็นแบบหลายค่ายและการเปลี่ยนแปลงเรื่องการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์จากระบบการมีอาวุธนิวเคลียร์แบบผูกขาดโดยสหรัฐอเมริกาสมัยสงครามโลกครั้งที่สองจนกระทั่งมาเป็นระบบมีอาวุธนิวเคลียร์หลายๆ ประเทศ (Nuclear multipolarity) อย่างในปัจจุบัน อันนี้ยังจะต้องคำนึงถึงความสามารถของอีกหลายๆ ประเทศที่มีเทคโนโลยีในการที่จะผลิตอาวุธนิวเคลียร์ขึ้นมาได้ภายในระยะเวลาอันสั้นถ้าจำเป็นอีกด้วย

ทฤษฎีการรวมตัวกันระหว่างประเทศ

นอกเหนือจากการศึกษาถึงเรื่องความขัดแย้งและสาเหตุของสงครามที่เป็นหัวข้อสำคัญของการศึกษาวิชาการเมืองระหว่างประเทศดังกล่าวข้างต้น การศึกษาเรื่องการรวมตัวกันระหว่างประเทศ (International Intogration) ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ได้รับความสนใจจากนักวิชาการจำนวนหนึ่ง เนื่องจากเห็นว่าเป็นวิธีการหนึ่งที่จะสามารถแก้ไขความขัดแย้งได้โดยมีรากฐานความคิดมาจากนักทฤษฎีอุดมคตินิยม ที่เสนอจัดตั้งรัฐบาลโลก เพื่อสามารถปกครองสงครามโลกให้มีสันติสุขอย่างรัฐบาลปกครองประเทศ นักวิชาการกลุ่มนี้จึงพยายามพัฒนาทฤษฎีการรวมตัว โดยศึกษาประวัติศาสตร์การสร้างชาติหรือการรวมชาติของประเทศในยุโรปและในทวีปอเมริกาเหนือเพื่อที่จะจัดตั้งสังคมที่ใหญ่กว่ารัฐชาติขึ้นไปอีก^{๓๔} การรวมตัวของกลุ่มประเทศยุโรปและการจัดตั้งองค์การตลาดร่วมแห่งยุโรปได้ให้ข้อมูลและเป็นตัวอย่างอันดีสำหรับการศึกษาค้นคว้าพัฒนาทฤษฎีการรวมตัวและเป็นตัวอย่างแก่การรวมตัวของกลุ่มประเทศในภูมิภาคแอฟริกา ลาตินอเมริกา เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

๓๔. ดูตัวอย่าง Karl W. Deutsch, at. el., *Political Community and the North Atlantic Area* (Princeton: Princeton U. Press, 1957); Ernst B. Haans, *The Uniting of Europe* (Standford: U. Standford Press, 1958); Leon N. Lindberg, *The Political Dynamics of European Eceonomic Integration* (Standford: Standford U. Press, 1963), Karl W. Deutsch, Lewis J. Edinger, Roy G. Macridis and Richard L. Merritt, *France, Germany and the Western Alliance: A Study of Elite Attitude on European Integration and World Politiles* (New York: Seribner, 1967), Leon W. Lindberg and Stuart A. Scheingold. *Europe's Would-Be Polity: Patterns of Change in the European Community* (Englewood Cliffs, N. J.: (Prentice-Hall, 1970)

และกลุ่มประเทศอาหรับเป็นต้น นักวิชาการที่ศึกษาเรื่องนี้ใช้ได้ functional Approach เป็นหลัก David Mitrany เป็นผู้เริ่มแรกที่ใช้ functionalism เข้ามาศึกษาเรื่อง International functionalism และเห็นว่าความร่วมมือทางเศรษฐกิจและสังคมขององค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ จะปูพื้นฐานไปสู่สันติภาพ^{๓๖} นักวิชาการบางคนรวมตัวกันในระดับภูมิภาคเล็ก ๆ เป็นองค์กรหลาย ๆ อันก่อนจะเป็นจุดเริ่มต้นที่ก่อให้เกิดการรวมตัวกันในระดับโลกต่อไป การรวมตัวกันเป็นองค์การในส่วนภูมิภาคต่าง ๆ อย่างน้อยก็เป็นเครื่องมือจัดการความขัดแย้งต่าง ๆ ในส่วนภูมิภาคแถบนั้นลงได้ด้วยสันติวิธีและมีประสิทธิภาพมากกว่าองค์การสหประชาชาติ^{๓๗}

การศึกษาเรื่องการรวมตัวกันในส่วนภูมิภาคโดยสรุปอาจกล่าวได้ว่าเป็นความพยายามที่จะอธิบายว่าทำไมและอย่างไรรัฐต่าง ๆ จึงจะตั้งอำนาจอธิปไตยบางส่วนไป ในการรวมตัวกันเข้าด้วยกันโดยสมัครใจกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อแลกเปลี่ยนวิธีการใหม่ ๆ มาแก้ไขข้อขัดแย้งและปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐเท่านั้น ดังนั้น จึงเป็นการศึกษาเกี่ยวกับงาน การปฏิบัติงาน แนว

ความรู้สึกริเริ่มคิดของผู้ปฏิบัติงาน (ผู้นำประเทศต่าง ๆ ที่ร่วมกัน) ทั้งนี้ เพื่อเรียนรู้ถึงสภาพโครงสร้างของขบวนการปรับตัวเข้าด้วยกัน (adaptation) และการเรียนรู้ (learning) ระหว่างกันโดยปราศจากการบังคับ^{๓๘} องค์การส่วนภูมิภาคอย่างเช่น องค์การตลาดร่วมยุโรป องค์การ ASEAN เป็นเสมือนหนึ่งห้องทดลองสำหรับการสังเกตศึกษาถึงองค์การและขบวนการของการก่อตั้งสังคมมนุษย์แบบใหม่ในระดับที่สูงขึ้นกว่ารัฐชาติโดยสันติวิธีการศึกษาเรื่องของการรวมตัวกันก็คล้ายกับเรื่องของความขัดแย้งที่มีขอบเขตควบคุมถึงเรื่องเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การพัฒนาทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องนี้ จึงจำต้องอาศัยความรู้จากหลาย ๆ ด้าน หลาย ๆ ระดับประกอบกัน

โดยสรุป นักวิชาการการเมืองระหว่างประเทศยังไม่ประสบผลสำเร็จในการสร้างทฤษฎีใหญ่ที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศได้ทั้งหมด อีกทั้งความพยายามที่จะสร้างทฤษฎีกลางก็มีความเห็นขัดแย้งแตกต่างกันมากมาย นักวิชาการมีความเห็นแตกต่างกันในเรื่องวิธีการศึกษา การสร้างทฤษฎีและระดับการศึกษา

๓๖. David Mitrany, "The Functional Approach to World Organization" *Internationaal Affairs*, XXIV (July 1948) และโดยผู้เขียนคนเดียวกัน *Working Peace System* (Chicago: Quadrangle Books, 1966).

๓๗. Joseph Nye (ed.) *International Regionalism* (Boston: Little, Brown, 1968), และโดยผู้เขียนคนเดียวกัน *Peace in Parts: Integration and Conflict in Regional Organization* (Boston: Little Brown, 1971).

๓๘. กรุยละเอียดยเพิ่มเติมจาก Ernst B. Haas, "The Study of Regional Integration. Reflections on the Joy and Anguish of Pretheorizing" in Leon N. Lindbergh and Stuart A. Scheingold (eds.) *Regional Integration: Theory and Research* (Cambridge: Harvard V. Press, 1971) pp. 3-2.

ทฤษฎีเท่าที่มีอยู่ เช่น ทฤษฎีความขัดแย้ง ทฤษฎีการตัดสินใจในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ และทฤษฎีการรวมตัวกันเป็นต้น นักวิชาการมีแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องแนวความคิด คำนิยามตัวจำกัดความและวิธีการค้นคว้าวิเคราะห์แตกต่างกัน ซึ่งให้ผลลัพธ์ในการอธิบายและการทำนายอนาคตแตกต่างกันไป นักวิชาการยังไม่สามารถตกลงกันได้ว่าจะยึดถือคำนิยามและวิธีการวิเคราะห์อันใดว่าถูกต้องและควรยึดเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันได้ซึ่งจะเป็นแนวทางให้นักศึกษาค้นคว้าคนต่อ ๆ ไปศึกษาเพิ่มเติมตามแนวทางนั้นให้สูง ๆ ขึ้นไปเรื่อย ๆ เหมือนการต่อบันได ความไม่ลงรอยในเรื่องปรัชญาการศึกษา วิธีการศึกษา และคำนิยามจึงมีผลให้นักวิชาการต่างคนต่างศึกษาไปตามแนวความคิดของตนเองเหมือนกับว่าต่างคนต่างพาดบันไดของตัวเองไปสู่จุดหมายอันเดียวกัน ผลลัพธ์ที่ออกมาก็คล้าย ๆ กับเรื่องชายตาบอดสี่คนที่ต่างลูบต่างคลำแต่ละส่วนของช้างสี่ส่วน และบอกว่าช้างมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามส่วนที่ตนสัมผัส ความกำกวมที่เกิดขึ้นมาในการศึกษาวิชานี้ในสิบกว่าปีที่ผ่านมามีความพยายามที่จะทำการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์

เพื่อที่จะพัฒนาแนวความคิดและวิธีการเพื่อจะหยั่งรู้การเปลี่ยนแปลง ความกำกวมอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั่วทุกมุมโลก ความเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติของรัฐบาลและการเปลี่ยนแปลงของระบบโครงสร้างการเมืองระหว่างประเทศก่อให้เกิดความจำเป็นอย่างด่วนที่จะพัฒนาความรู้แบบที่เป็นแบบแผนเกี่ยวกับอนาคต นักวิชาการต้องการหาวิชาการที่ถูกต้องแน่นอนที่จะสามารถชี้หรือแสดงแนวโน้มของอนาคตเพื่อผู้ที่วางแผนและผู้ดำเนินการตัดสินใจในนโยบายต่างประเทศจะได้สามารถนำมาปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างไรก็ตาม ความพยายามของนักคิดทฤษฎีต่าง ๆ ในอดีตแม้ว่าจะไม่ลงรอยกันต่างก็มีประโยชน์เกื้อกูลกันและเพิ่มเติมความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองระหว่างประเทศมาก พวกนักอุดมคตินิยมแม้ว่าจะเพ้อฝันแต่ก็ได้เสนอทางเลือกและข้อคิดเกี่ยวกับแนวทางที่ควรปฏิบัติอันมีรากฐานมาจากปรัชญา คุณธรรม และจริยธรรมต่าง ๆ แก่ผู้นำประเทศในขณะที่พวกเขานิยมพยายามอธิบายว่าอะไรคือความเป็นจริงและพยายามเสนอแนะนโยบายเลือกต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ผู้นำต้องการ

สุรชัย ศิริไกร

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์